

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	ผลวัดการใช้ที่ดินของชุมชนมั่งในป่าอนุรักษ์ใกล้เมืองเชียงใหม่ : กรณีศึกษาหมู่บ้านดอยบุญ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย		
ชื่อผู้เขียน	นางสาวดาริกา ห้วยทราย		
วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต	สาขาวิชาภูมิศาสตร์		
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร. สันธิตา	กาญจนพันธ์	ประธานกรรมการ
	อาจารย์ ดร. สมพร	สง่าวงศ์	กรรมการ
	อาจารย์ ดร. ชูศักดิ์	วิทยาภัก	กรรมการ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัมภางค์	ไพราณานนท์	กรรมการ

บทคัดย่อ

ประเด็นถกเถียงเรื่องชุมชนสามารถอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ได้หรือไม่เป็นเรื่องที่สังคมไทยให้ความสนใจมาก การศึกษาชุมชนในป่าอนุรักษ์ส่วนใหญ่มุ่งไปที่ชุมชนในป่าอนุรักษ์ที่อยู่ค่อนข้างห่างไกลจากเมือง แต่การศึกษานี้ได้ศึกษาชุมชนในป่าอนุรักษ์แห่งหนึ่งใกล้เมืองเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยสามประการ ประการที่หนึ่ง ศึกษาผลวัดการใช้ที่ดินของชุมชนมั่งในอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านจนถึงปีพ.ศ. 2544 ประการที่สอง วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในชุมชน และประการที่สาม เพื่อประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการศึกษาผลวัดการใช้ที่ดิน แนวความคิดที่ใช้ในการศึกษามีสามแนวความคิดคือ แนวความคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาการเมือง แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของประชากรกับการใช้ทรัพยากร และแนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลเมืองกับการใช้ที่ดิน ระเบียบวิธีวิจัยได้แก่ การวิเคราะห์ภาพถ่ายทางอากาศ การสำรวจภาคสนาม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์โดยไม่ใช้แบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่านโยบายของรัฐ การอยู่ใกล้เมืองและการอยู่ใกล้ตลาดมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ช่วงก่อนการก่อตั้งอุทยานแห่งชาติ หรือในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2494 – 2510 ลักษณะการใช้ที่ดินเป็นแบบขยายโดยมีระบบการทำไร่แบบย้ายที่ พืชหลักที่ปลูกได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวโพดและฝิ่น ลักษณะกายภาพและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่มีส่วนสำคัญใน

การกำหนดรูปแบบการใช้ที่ดิน ต่อมาเมื่อนโยบายส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น ในปี พ.ศ. 2512 และการสร้างถนนในปี พ.ศ. 2515 ทำให้การเดินทางติดต่อกับเมืองและตลาดสะดวกขึ้น นำไปสู่การขยายตัวของสวนท้อและโอกาสในการทำงานนอกภาคการเกษตรมากขึ้น

หลังจากการก่อตั้งอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2524 การเติบโตของการท่องเที่ยวในหมู่บ้านนำไปสู่การขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตร ครัวเรือนชาวม้งที่มีฐานะดีได้จ้างแรงงานชาวกะเหรี่ยงมาช่วงทำงานในไร่และในสวน ในขณะที่ครัวเรือนที่ยากจนมีแนวโน้มที่จะละทิ้งการทำเกษตรไป ทั้งการท่องเที่ยวและการขาดแคลนแรงงานมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2524 - 2538 มีการลดลงของพื้นที่ไร่ในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำ ขณะที่มีการละทิ้งสวนท้อและหันไปทำสวนลิ้นจี่ อาคารบ้านเรือนมีความหนาแน่นขึ้นและเกิดการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยว ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2539 - 2544 ได้เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจและความขัดแย้งและการแย่งชิงในการใช้ทรัพยากร มีความขัดแย้งเรื่องการใช้น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ มีการลดลงของผลผลิตลิ้นจี่ และการลดลงของรายได้นอกภาคเกษตร ชาวม้งหันมาปลูกพืชอาหารสวนหนึ่งเพื่อยังชีพและอีกสวนหนึ่งเพื่อการค้า ข้อจำกัดของอุทยานแห่งชาติเกี่ยวกับการใช้ที่ดินและกิจกรรมบางประเภท ทำให้ชาวม้งปรับการใช้ที่ดินในระดับครัวเรือน เช่น การใช้ที่ดินอย่างเข้มข้นและหลากหลายมากขึ้น อย่างไรก็ตามพวกเขาได้มียุทธวิธีการปรับตัวในระดับชุมชน ได้แก่ การปลูกป่า การดูแลแนวกันไฟและการสร้างเครือข่ายร่วมกับชุมชนม้งอื่นๆ ในการดูแลรักษาป่าดอยสุเทพ - ปุย

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นศักยภาพของชุมชนม้งในการตอบสนองในทางบวกต่อมาตรการการอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติ โดยชี้ว่า ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ อย่างไรก็ตามศักยภาพดังกล่าวขึ้นอยู่กับโอกาสในการพัฒนา การอยู่ใกล้เมืองช่วยเพิ่มโอกาสในการพัฒนาทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคเกษตรกรรม ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยเชิงประจักษ์ขั้นต่อไปคือ ควรมีการศึกษาการจัดการทรัพยากรระดับชุมชนในป่าอนุรักษ์ที่ดำเนินการโดยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมตลอดจนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Thesis Title	Land Use Dynamics of a Hmong Community in a Protected Forest by the City of Chiang Mai : A Case Study of Doi Pui Village, Doi Suthep – Pui National Park		
Author	Miss Darika Huaisai		
M.S.	Geography		
Examining Committee	Lecturer Dr. Santita Ganjanapan		Chairman
	Lecturer Dr. Somporn Sangawongse		Member
	Lecturer Dr. Chusak Wittayapak		Member
	Assistant Professor Usdanka Porananond		Member

Abstract

The debate on coexistence of communities and forests has received much attention in Thai society. Most studies on communities within protected forests focused on areas quite far from cities, while this study focused on a community within a protected forest near urban Chiang Mai. Three research objectives are as follows. First, to study land use dynamics of a Hmong community in Doi Suthep-Pui National Park since its establishment until 2001. Second, to analyze factors related to land use change in the community. And, third, to apply a geographic information system to study the land use dynamics. Three concepts were employed in the study: political ecology, population and resource relationships and relationships between urban influence and land use. Research methodology included aerial photo analysis, field work, participatory observation as well as structured and non-structured interviews.

Research results indicated that state policies as well as proximity to city and market played important roles in land use change. Prior to the national park establishment, or during 1947-1967, land was extensively used under shifting cultivation system. Major crops were upland rice, maize and opium. Physical and environmental

factors played important roles in shaping land use. Subsequently, opium replacement policy in 1969, and mountain road construction in 1972 improved accessibility to city and market, leading to growth of peach orchards and increase of non-agricultural work opportunity.

After the national park establishment in 1981, growth of tourism in the village led to shortage of farm labor. Rich Hmong families hired Karen labor to assist in farms, whereas poor families tended to abandon farming. Both tourism and labor shortage were related to land use change during 1981-1995. There were decrease in upland fields in the upper watershed while peach orchards were abandoned to give way to lychee orchards. Housing density increased and land use for tourism purpose emerged. Subsequently, the period of 1996-2001 had seen economic recession and competition and conflicts over resource use. There were conflicts over water use in the watershed, decrease in lychee production and also decrease in non-agricultural income. The Hmong resumed food production partly for domestic consumption and partly for commercial purpose. National park restrictions on land use and specific activities led Hmong farmers to adapt their household land use strategies such as land use intensification and diversification. Moreover, their adaptive strategies at a community level included reforestation, maintenance of fire breaks and networking among Hmong communities to safeguard Doi Suthep-Pui forests.

The results pointed out Hmong community potential in responding positively to national park conservation measures, suggesting that a community and forest can coexist. Anyway, such potential depended upon development opportunities. Proximity to urban areas increased development opportunities both in agricultural and non-agricultural sectors. Recommendations for further empirical studies should explore more community-based resource management in protected forests by different ethnic groups, environmental movement as well as sustainable tourism.